

Convivialistisch manifest

Auteurs: Alain Caillé en vele anderen

*Vertaald uit het Frans en Engels
door Riemke Leusink-Bernelot Moens*

Inhoudsopgave

Inleiding

- De huidige bedreigingen
- De huidige beloften

Hoofdstuk 1: Het kernprobleem

- De oorsprong van alle bedreigingen
- De huidige reacties op die bedreigingen

Hoofdstuk 2: De vier (plus één) basisvragen

- De vier (plus één) basisvragen
- Enkele opdrachten voor denkers

Hoofdstuk 3: Over convivialisme

- Overwegingen van algemene aard

Hoofdstuk 4: Morele, politieke, ecologische en economische overwegingen

- Morele overwegingen
- Politieke overwegingen
- Ecologische overwegingen
- Economische overwegingen

Hoofdstuk 5: Waar moeten we beginnen?

- Wat kunnen we doen?
- Breuk en transitie

Inleiding

Nooit tevoren heeft de mensheid beschikt over zo'n rijkdom aan materiële grondstoffen en nog nooit stond haar zoveel technische en wetenschappelijke kennis ter beschikking. Alles in ogenschouw nemend is de mensheid rijker en machtiger dan iemand in vorige eeuwen zich ooit had kunnen denken. Of we als gevolg daarvan gelukkiger zijn, is nog maar de vraag. Maar niettemin zullen slechts weinigen de klok terug willen draaien: we zijn ons er van bewust dat iedere nieuwe dag nog meer mogelijkheden biedt voor het vervullen van persoonlijke en collectieve mogelijkheden en verlangens.

Tegelijkertijd stijgt het bewustzijn dat deze concentratie van macht niet onbeperkt door kan gaan –niet op dezelfde manier, door een soort onveranderlijk dictaat van voortdurende technische vooruitgang– zonder dat het zich uiteindelijk tegen ons keert en het fysieke en morele voortbestaan van de mensheid in gevaar brengt. Met elke nieuwe dag tekenen de signalen van een mogelijke catastrofe zich duidelijker en zorgwekkender af. De enige twijfel die we hebben betreft de vraag met welke bedreigingen we het eerst geconfronteerd zullen worden en welke urgente problemen we als eerste moeten aanpakken. Als we een reële kans willen hebben om het beloftevolle potentieel dat zich ook aftekent tot bloei te laten komen, zullen we deze bedreigingen en problemen goed op ons netvlies moeten houden.

De huidige bedreigingen

- De opwarming van de aarde en de geweldige migratiestromen die daarvan het gevolg zullen zijn.
- De geleidelijke, in sommige gevallen onomkeerbare, erosie van het ecosysteem en de luchtvervuiling die sommige steden, zoals Beijing en Mexico, onleefbaar dreigt te maken.
- Het gevaar van een nucleaire ramp, die de rampen van Tsjernobyl of Fukushima qua schaalgrootte zal overtreffen.
- Een toenemend gebrek aan de grondstoffen die de groei tot nu toe mogelijk hebben gemaakt –energie (olie, gas), mineralen, voedsel– en gewapende conflicten hierover.
- Het voortduren, ontstaan en toenemen van werkeloosheid, uitsluiting en armoede in zo ongeveer de gehele wereld, en met name in het 'oude' Europa, waar welvaart gegarandeerd leek.
- De wereldwijde welvaartsongelijkheid tussen de rijkste en de armste mensen. Deze ongelijkheid vormt een voedingsbodem voor een strijd van 'allen tegen allen' bij een alomtegenwoordige moraal van hebzucht. Deze ongelijkheid bevordert de opkomst van oligarchieën, waarbij, behalve in hun retoriek, geen sprake meer is van democratische normen.
- Het uiteenvallen van traditionele politieke verbanden en het onvermogen om nieuwe te vormen, met als resultaat: de toename van burgeroorlogen, stammenstrijd en etnische conflicten.
- Het vooruitzicht van nieuwe grootschalige oorlogen tussen staten, die ongetwijfeld nog veel meer slachtoffers zullen vergen dan de oorlogen in het verleden.
- Het verspreiden van terrorisme, de gewelddadige onderdrukking van zwakkeren door sterkeren, in de hele wereld.
- Toenemende onzekerheid op het gebied van sociale voorzieningen, milieu en bestuur en de extreme reacties die dat zal ontlokken binnen op zekerheid gebaseerde ideologieën.

- De uitbreiding van geheime criminele netwerken en steeds gewelddadiger maffia-achtige organisaties.
  - De duistere en verontrustende banden die zulke groeperingen onderhouden met belastingparadijzen en met de speculatieve, op kortetermijnwinsten gerichte wereld van het grote kapitaal.
  - De groeiende invloed die deze financiële wereld heeft op alle vormen van politieke besluitvorming.
- Enzovoort...

De huidige beloften

Maar stel je daarentegen eens voor welke kansen voor de vervulling van onze persoonlijke en collectieve verlangens en ambities de wereld ons kan bieden als we erin zouden slagen deze bedreigingen af te wenden!

- De wereldwijde overwinning van democratische principes blijkt een aanzienlijk langduriger en complexer proces dan sommigen na de val van de Berlijnse Muur in 1989 dachten, al is het alleen maar omdat de democratie uit de rails is gelopen doordat die nauw verbonden is met de speculatieve wereld van het grote kapitaal, waardoor de democratie veel aan inhoud en aantrekkingskracht heeft verloren. Maar toch: waar ter wereld mensen in opstand komen, doen ze dat in naam van de democratie, denk bijvoorbeeld aan de Arabische Lente, hoe onvolmaakt en dubbelzinnig die ook geweest mag zijn.
- Daardoor is de gedachte dat we een eind kunnen maken aan alle dictatoriale en corrupte regimes een reële mogelijkheid, vooral dankzij de vele experimenten met democratische basisbewegingen en de toenemende beschikbaarheid van informatie.
- Nu we de koloniale periode achter ons hebben gelaten en het westerse denken niet langer volledig centraal staat, opent zich de mogelijkheid tot een werkelijke dialoog tussen de verschillende beschavingen, en dat opent weer mogelijkheden voor een nieuwe vorm van universalisme: een universalisme voor verschillende stemmen, een pluriversalisme.
- Dit pluralistische universalisme zal gebaseerd zijn op de volledige acceptatie van gelijkheid van en gelijke rechten voor mannen en vrouwen.
- Dit pluriversalisme vloeit voort uit en biedt een voedingsbodem voor nieuwe vormen van burgerparticipatie en gedeelde kennis met betrekking tot een wereldwijd milieubewustzijn.
- Door deze nieuwe vormen van participatie zullen thema's als *buen vivir*, 'ontwikkeling' en 'groei' een plaats krijgen in het publieke debat.
- Informatie- en communicatietechnologie openen steeds meer mogelijkheden voor creativiteit en persoonlijke ontwikkeling op het gebied van kunst, kennis, onderwijs, gezondheid, openbaar bestuur, sport en relaties tussen mensen waar ook ter wereld.
- De voorbeelden van Linux en Wikipedia laten zien wat er bereikt kan worden op het gebied van het ontwikkelen en delen van kennis en ervaring.
- De verspreiding van gedecentraliseerde en autonome productie- en handelssystemen vergemakkelijken de ecologische transitie, vooral op het gebied van zorg en welzijn, waar vrouwen vaak een sleutelpositie vervullen.
- Het uitroeien van honger en armoede is een bereikbaar doel geworden, mits we de materiële hulpbronnen eerlijker gaan verdelen, binnen een raamwerk van nieuwe bondgenootschappen tussen het Noorden en het Zuiden.

Hoofdstuk 1: het kernprobleem

De hierboven genoemde beloften kunnen alleen volledig gerealiseerd worden als we de vele verschillende bedreigingen waarvoor we ons gesteld zien gaan aanpakken. Aan de ene kant zijn die bedreigingen van materiële, technische, ecologische en economische aard. We zouden die bedreigingen *entropisch* kunnen noemen.

Deze bedreigingen vormen enorme problemen, maar tot nu toe zijn we nauwelijks in beweging gekomen om er iets tegen te doen. Dat komt omdat nog niet iedereen zich bewust is van deze gevaren en het is moeilijk om mensen te mobiliseren tegen bedreigingen waarvan het onduidelijk is wat de gevolgen zijn en wanneer die gevolgen ons zullen treffen. Alleen als we leven vanuit een ethiek van de toekomst is het denkbaar dat mensen in beweging komen. Maar op een dieperliggend niveau komt onze verlamming voort uit een onvermogen om ons voor te stellen hoe we moeten reageren op een tweede soort bedreiging: de bedreigingen van morele en politieke aard. Dit soort bedreigingen zouden we *antropisch* kunnen noemen.

De oorsprong van alle bedreigingen

Gezien deze situatie is er een in het oog vallend en tragisch gegeven dat we nu onder ogen moeten zien. De mensheid heeft verbluffende technische en wetenschappelijke resultaten geboekt, maar staat nog steeds machteloos ten opzichte van zijn fundamentele probleem, namelijk hoe om te gaan met rivaliteit en geweld tussen mensen. Hoe krijg je mensen zover dat ze gaan samenwerken, zodat ze zich kunnen ontwikkelen en hun kwaliteiten inzetten voor deze wereld, en je hen tegelijkertijd in staat stelt om de competitie met elkaar aan te gaan zonder dat ze elkaar afslachten? Hoe roepen we de onbepaalde en in potentie zelfdestructieve concentratie van macht over mens en natuur een halt toe? Als we niet op korte termijn met antwoorden op dit soort vragen komen, dreigt de mensheid uit te sterven. En dat terwijl alle materiële voorwaarden voor succes aanwezig zijn. We moeten alleen doordringen raken van het besef dat die materiële voorwaarden eindig zijn.

De huidige reacties op die bedreigingen

In onze zoektocht naar mogelijke oplossingen voor dit probleem kunnen we putten uit tal van overgeleverde grondbeginselen vanuit religie, vanuit levensbeschouwelijke leersystemen, politieke doctrines, filosofie, sociale wetenschappen, voor zover die niet vervormd zijn tot moralisme, idealisme of een machteloze of sektarische invulling, of juist vervallen zijn tot een rigidesciëntisme. We hebben deze waardevolle grondbeginselen hard nodig om een licht te werpen op de huidige situatie. En dat licht moet verwoord worden in termen die te begrijpen en te onderschrijven zijn door al die mensen in de wereld –en datis een ruime meerderheid– die lijden onder de huidige ontwikkelingen, die er bang voor zijn en die geen uitweg meer zien. Die mensen willen graag meewerken, voor zover dat binnen hun mogelijkheden ligt, aan het in standhouden van de wereld en de mensheid.

Op dit moment zijn er al tal van initiatieven in die richting, met steun van tienduizenden organisaties en honderden miljoenen individuen. Die initiatieven nemen allerlei vormen aan: bewegingen voor mannen- en vrouwenrechten, burgerrechten, arbeidersrechten, voor werkelozen en voor kinderen; in de sector zorg en welzijn, met tal van producten- en consumentencoöperaties, fair trade, parallelle en complementaire munteenheden, lokale ruilsystemen, wederzijdse hulp-associaties en tal van organisaties op het gebied van deeleconomie (Linux, Wikipedia etc.), de *de-growth* en *post-development*-beweging, de

slow food, *slow town* en *slow science* bewegingen, de roep om *buen vivir*, dierenrechten, de bewondering voor Pachamama, anti-globalisatie, politieke ecologie en radicale democratie, de *indignados* en Occupy Wallstreet; de zoektocht naar alternatieve indicatoren voor welvaart en welzijn; bewegingen voor persoonlijke groei, voor interculturele dialoog, voor *simple livingen commons* denken etc.

Als deze rijkgeschakeerde initiatieven een kans willen maken om de levensbedreigende trends in deze wereld te keren, moeten ze niet gemarginaliseerd worden tot een protestbeweging, maar moet al hun kracht en energie gebundeld worden. Daartoe moeten we eerst verhelderen wat deze bewegingen gemeenschappelijk hebben.

Wat zij gemeenschappelijk hebben is dat ze allemaal op zoek zijn naar convivialisme (dit is de noemer waaronder we een minimum aantal principes waarover we het allemaal eens moeten zijn, samenvatten). Onder convivialisme verstaan we een manier van samenleven (*con vivere*) die waarde hecht aan menselijke relaties en samenwerking, en die ons in staat stelt elkaar uit te dagen en tegenover elkaar te staan zonder dat dit uitloopt op een wederzijdse slachtpartij en waarbij we rekening houden met elkaar en met de natuur. We spreken over 'tegenover elkaar staan' omdat het idee dat we een maatschappij kunnen inrichten zonder dat er ooit sprake is van conflict tussen groepen en individuen niet alleen misleidend is, maar zelfs desastreus. Want conflict is een noodzakelijk en natuurlijk bestanddeel van iedere samenleving, niet alleen omdat belangen en meningen overal en altijd verschillen (tussen ouders en kinderen, tussen jongeren en ouderen, mannen en vrouwen, tussen heel rijke en heel arme mensen, tussen machtigen en machtelozen, tussen bofkonten en pechvogels), maar ook omdat ieder mens ernaar streeft om in zijn uniciteit erkend te worden, iets wat onvermijdelijk leidt tot een vorm van rivaliteit die even krachtig en fundamenteel is als het universele menselijke streven naar harmonie en samenwerking.

Een samenleving is gezond als enerzijds tegemoetgekomen wordt aan de menselijke behoefte aan erkenning en er dus plaats is voor het element van rivaliteit, van de behoefte om voortdurend boven zichzelf uit te stijgen en om het risico dat dit met zich meebrengt aan te gaan, en er anderzijds mechanismen ingebouwd zijn die voorkomen dat die neiging tot rivaliteit verwordt tot overdaad en hubris, maar daarentegen een basishouding koestert van openheid naar en samenwerking met de ander. Zo'n gezonde samenleving biedt ruimte aan diversiteit –tussen individuen, groepen, volkeren, staten en naties– en zorgt ervoor dat die pluraliteit niet ontaardt in een oorlog van allen tegen allen. Kortom, we maken conflict tot een kracht ten leven in plaats van ten dode. Rivaliteit moet omgesmeed worden tot een middel om samen te werken, het moet een wapen worden waarmee we het geweld en de vernietiging die het in zich bergt, bestrijden.

We moeten onze hoop vestigen op dat waarnaar de mensheid sinds het begin van zijn geschiedenis op zoek is: een stevige –ethische, economische ecologische en politieke– basis waarop we een gedeeld bestaan kunnen bouwen. We zijn er nog nooit in geslaagd zo'n basis te ontwerpen, of we hebben aanzetten daartoe te snel aan de kant geschoven. We zullen zo'n basis vinden door te kijken naar het heilige, naar natuurreligies en naar de grote wereldgodsdiensten en levensbeschouwingen: Taoïsme, Hindoeïsme, Boeddhisme, Confucianisme, Jodendom, Christendom en Islam. We zullen die basis ook vinden door te kijken naar de Rede, naar de grote filosofische tradities, naar de wereldlijke en humanistische leer. En tenslotte zullen we die basis vinden door goed te kijken naar

vrijheid, naar de grote politieke ideologieën van de moderne tijd: liberalisme, socialisme, communisme en anarchisme. Elk van deze legt andere accenten waar het gaat om de taken en verantwoordelijkheden die worden toegekend aan de individu (moraliteit) en aan de groep (politiek) of wat betreft de relatie die we hebben met de natuur (ecologie), met het transcendent (religie), en met ons materiële welbevinden (economie), zulks afhankelijk van de schaal en getalsmatige omvang. Want het is één ding om een handjevol mensen te leren hoe ze kunnen omgaan met hun onderlinge verschillen; datzelfde leren aan miljoenen of miljarden mensen is wel even iets anders.

Hoofdstuk 2: De vier (plus één) basisvragen

We hebben in dit kader dringend behoefte aan een minimum set van basiswaarden die we allemaal kunnen onderschrijven en die ons in staat stelt om gelijktijdig en voor de hele planeet geldige antwoorden te geven op minimaal vier basisvragen.

De vier (plus één) basisvragen

- *De morele vraag*: Wat mogen individuen op legitieme wijze nastreven en op welk punt moeten zij accepteren dat daarin een grens is bereikt?
- *De politieke vraag*: Welke politieke gemeenschappen zijn legitiem?
- *De ecologische vraag*: Wat mogen we nemen van de natuur en wat moeten we teruggeven?
- *De economische vraag*: Hoeveel materiële rijkdom mogen we produceren en hoe produceren we die als we ons houden aan de antwoorden die we geven op de morele, politieke en ecologische vragen?
- Een mogelijke toevoeging aan deze lijst van vier vragen is de vraag hoe wij ons moeten verhouden tot het transcendent of onzichtbare: *de religieuze of spirituele vraag*.

We moeten hierbij voor ogen houden dat geen van de geloofssystemen die ons zijn overgeleverd, of deze nu religieus of seculier is, ons een bevredigend antwoord aanreikt op al deze vier (of vijf) vragen, laat staan een antwoord dat zich, in schaal of kracht, kan meten met de uitdagingen waar de planeet op dit moment mee geconfronteerd wordt. De verschillende religies en levensbeschouwingen worstelen met het actualiseren van hun boodschap om die te verbinden met de juiste politiek, de juiste economie of de juiste ecologische strategie. En de modernere politieke ideologieën zoals liberalisme, socialisme, communisme en anarchisme hebben zich als ideologie veel te weinig uitgesproken over morele en ecologische vraagstukken. Ze zijn er allemaal van uitgegaan dat conflicten tussen mensen voortkomen uit materiële schaarste en het onvermogen om aan alle materiële behoeften te voldoen. Ze beschouwen mensen als behoeftige schepsels in plaats van als schepsels met bepaalde wensen en verlangens. Als gevolg daarvan hebben zij alle kaarten ingezet op het vooruitzicht van oneindige economische groei, die naar men verwacht eeuwige vrede op aarde zal brengen. Maar deze aanname is niet (of niet langer) houdbaar. Het streven naar oneindige groei levert meer conflicten op dan dat het conflicten oplost. Erger nog, het houdt geen rekening met de inmiddels onmiskenbare eindigheid van de planeet en van de natuurlijke hulpbronnen. Of het nu intrinsiek wenselijk is of niet, feit is dat onbeperkte economische groei geen blijvende oplossing zal bieden voor menselijke conflicten. Bij een gemiddelde jaarlijkse groei van 3,5% bijvoorbeeld, zal het bbp wereldwijd toenemen met een factor van 31 binnen een eeuw.

Denken we nou echt dat we 31 keer zoveel olie en uranium kunnen consumeren en 31 keer meer CO₂ kunnen produceren in 2100 in vergelijking met nu?

Enkele opdrachten voor denkers

Het groeiende onvermogen van politieke partijen en instituties om de problemen van onze tijd aan te pakken en om het vertrouwen van de meerderheid te winnen, of zelfs te behouden, vindt zijn oorsprong in het feit dat zij niet in staat zijn om het democratisch ideaal –het enige aanvaardbare ideaal, omdat het als enige plaats kan bieden aan oppositie en conflict– opnieuw te formuleren. Daartoe moeten zij breken met het dubbele axioma waarop het meeste politieke denken is gebaseerd. Het is dat politieke denken dat bestuurders inspireert en dat op dit moment de enige weg is waarlangs de macht bereikt kan worden. Die axioma's zijn:

- het absolute primaat van economische thema's boven alle andere;
- de oneindige overvloed aan natuurlijke hulpbronnen (of de kunstmatig gecreëerde vervangers daarvan).

Geconfronteerd met de problemen van vandaag en morgen hebben de politieke instellingen, in hun verschillende gedaanten, ons niets anders te bieden dan de antwoorden van gisteren.

Hetzelfde geldt voor de intellectuele en wetenschappelijke wereld, met name op het gebied van sociale wetenschappen en ethische en politieke filosofie. Vanuit dit domein der sociale wetenschappen, waarin wij als auteurs werkzaam zijn en dus in staat om een oordeel te geven over de inadequate theorievorming in deze wetenschap, hebben wij dit manifest ontworpen, in de hoop dat het in andere takken van wetenschap weerklank zal vinden.

Het is van belang te benadrukken dat de wereldwijde sterke nadruk op de financiële wereld en het onderwerpen van alle menselijke activiteiten aan marktwerking of quasi marktwerking –onder de noemer 'neoliberalisme'– voorafgegaan werd (en als het ware gelegitimeerd werd) door een soort revolutie of contrarevolutie op het gebied van economisch, politiek en sociaal denken. Die tegenrevolutie culmineerde in de theorie over 'het einde van de geschiedenis', die, zo werd gesteld, zou leiden tot de wereldwijde triomf van de markt over alle menselijke activiteiten en die ook de democratische orde daaraan zou onderwerpen. Tot aan de jaren '70 beperkte de economische wetenschap haar ambities tot het verklaren van de gebeurtenissen met betrekking tot goederen en diensten in termen van de *homo economicus*, met andere woorden, op basis van de hypothese dat mensen beschouwd moeten worden als waren zij losse, afgescheiden individuen, onverschillig ten opzichte van elkaar en slechts gericht op het maximaliseren van hun eigen, individuele belang. Daarna begon de economische wetenschap dat uitgangspunt breder toe te passen, op alle menselijke en sociale activiteiten. Vanaf dat moment moest alles verantwoord worden in termen van rationele, economische calculaties, gebaseerd op financiële of symbolische winstgevendheid. De sociale wetenschappen volgden die lijn van de economen grotendeels. Zo richtte de politieke filosofie zich vooral op het definiëren van rechtsnormen, en de vraag hoe je 'rationele', d.w.z. ten opzichte van elkaar onverschillige, burgers zo ver krijgt om zich aan die normen te houden.

Vanaf het begin van de jaren '80 was er dus sprake van een pan-economische visie op de sociale wereld (en ook op de natuurlijke wereld), die de boventoon voerde in het wetenschappelijke en filosofische domein. In de Angelsaksische wereld, en langzamerhand in steeds meer landen, stond de deur nu breed open voor het ontmantelen van alle sociale en politieke regelgeving ten faveure van louter op marktwerking gebaseerde

principes. Want ja, als menselijke wezens louter economische eenheden zijn, dan begrijpen ze toch geen andere taal dan die van eigenbelang, ruilen, 'voor wat hoort wat' en contractuele verplichtingen?

Op basis van dit uitgangspunt ontstond het 'neomanagement', dat zich over de hele wereld verspreidde met inbegrip van de publieke sector. Want als je er vanuit gaat dat mensen niet vanuit een intrinsieke prikkel aan het werk gaan, dat mensen nooit iets doen uit een gevoel van verantwoordelijkheid of solidariteit, of uit de voldoening die het geeft om werk af te leveren, of uit de drang om iets nieuws te scheppen, dan is natuurlijk de enige optie: hen in beweging krijgen door extrinsieke prikkels, zoals het verlangen naar winst of promotie naar een hogere functie. De *libido dominandi* –de wil tot macht– in combinatie met benchmarking en een voortdurende stroom van managementrapportages worden dan de basis voor een managementstijl die zich laat karakteriseren als 'lean and mean', gebaseerd op de overtuiging dat je permanent druk moet uitoefenen.

Geleidelijk aan werd zo ieder domein van ons leven, zelfs emoties, vriendschappen en liefde, onderworpen aan de logica van accountancy en management.

Sterker nog, als het enige doel in het leven het maken van zoveel mogelijk winst is, waarom zou je dat dan niet zo snel mogelijk doen, door financiële speculatie?

Tegelijkertijd met het verbreiden van deze op economische marktwerking gebaseerde waarden, stegen de beurskoersen door speculatie tot een recordhoogte, wat in 2008 uiteindelijk leidde tot de subprime crisis, die naar alle waarschijnlijkheid nog wel een aantal heftige en pijnlijke 'naschokken' zal krijgen. Als we er vanuit gaan dat het eerste legitieme levensdoel van mensen, toegejuicht door de samenleving, en het doel dat alle andere doelen overstijgt, is zoveel mogelijk geld verdienen, dan moet je niet verbaasd zijn dat wereldwijd een klimaat van corruptie de overhand krijgt. Dit wordt nog bevorderd doordat de financiële en de politieke klasse steeds nauwer samenspannen, wat tegelijkertijd oorzaak en gevolg is van de universele verspreiding van de waarden van het speculatieve 'grootkapitaal'.

Het grote bezwaar tegen de doorsnee economische wetenschap is dat deze een dominante rol in de wereld heeft gespeeld: terwijl de economie pretendeert dat ze slechts beschrijft en verheldert, heeft ze de *homo economicus* een hoofdrol toegekend, ten koste van alle andere aspecten die het menselijk wezen kenmerken. Daarenboven, en dat is niet verbazingwekkend, bleek de economische wetenschap niet in staat om geloofwaardige remedies aan te dragen om de catastrofe, die mede door haar toedoen is ontketend, te keren. Voeg daar nog aan toe het overduidelijke onvermogen van de economische wetenschap om rekening te houden met de eindigheid van de natuur: de economie gaat er vanuit dat wetenschap en techniek altijd wel met vervangende grondstoffen zullen komen wanneer onze natuurlijke hulpbronnen uitgeput zijn. Het is daarom onze dringende opdracht om de economie en de economische wetenschap weer terug in haar hok te krijgen, vooral door haar te dwingen haar blik op de werkelijkheid, die ze bewust of onbewust vernauwd heeft, veel meer te verbreden.

Een andere dringende opdracht is om de sociale wetenschappen en de ethische en politieke filosofie permanent te immuniseren voor het pan-economische virus. Zij moeten de mens gaan zien als meer dan een *homo economicus* en zo het volledige scala aan problemen onder ogen zien dat zich voordoet als alle individuen hun legitieme recht om erkend te worden opeisen. Hoe kunnen we voorkomen dat deze strijd voor erkenning,

zoals zo vaak gebeurt, ontardt in machtsstrijd en narcistische confrontaties, die het doel waarvoor men in beweging kwam juist gaan bedreigen?

Een benadering zou kunnen zijn dat je postuleert dat het welzijn van alle mensen gebaseerd moet zijn op een zorgzame samenleving en op een vorm van openbaar bestuur dat veel waarde hecht aan (werkers in) de zorgsector. Zorg voor anderen en compassie – de activiteiten die traditioneel aan vrouwen werden toegeschreven – zijn voor ieder mens van het grootste belang omdat die het duidelijkste bewijs vormen dat de mens niet ‘self made’ is, maar dat we wederzijds afhankelijk zijn. Zorgen en geven zijn de meest tastbare en directe uiting van die wederzijdse afhankelijkheid, die zo karakteristiek is voor ons mens-zijn.

Tenslotte zullen we moeten leren hoe we een duurzame relatie kunnen onderhouden met de natuur, maar ook met de cultuur. Dat impliceert dat we vastbesloten verder moeten kijken dan de nabije horizon van dit moment en van de korte termijn. We moeten onszelf projecteren in de toekomst en ons het verleden weer toe-eigenen. Dat wil zeggen: het verleden van de gehele mensheid, met zijn rijkdom aan culturele tradities. We moeten een nieuw humanisme, breder en radicaler, uitvinden en dat impliceert dat we ook nieuwe vormen van humaniteit moeten ontwikkelen.

Hoofdstuk 3: Over convivialisme

Convivialisme is de term die we gebruiken om die elementen uit bestaande geloofssystemen (religieus en seculier) in kaart te brengen waarmee we kunnen analyseren op basis van welke grondbeginselen mensen in staat zullen zijn om tegelijkertijd met elkaar te concurreren en samen te werken. Dit vanuit een gezamenlijke zorg voor het voortbestaan van onze wereld, vanuit de diepe overtuiging dat we allemaal deel uitmaken van diezelfde wereld en vanuit het besef dat onze natuurlijke hulpbronnen eindig zijn. Convivialisme is niet de zoveelste toevoeging aan een lange lijst van ideologieën of geloofsleren. Het is geen nieuwe doctrine, die pretendeert deze bestaande ideologieën of geloofsleren in een stroomversnelling te brengen of te ontkrachten. Convivialisme is een proces waarbij we –onder de dreiging van de rampen die zich aan de horizon aftekenen– deze bestaande doctrines, ideologieën of geloofsleren willen bevragen en met elkaar confronteren. Het doel is om van elk van die overgeleverde doctrines datgene te destilleren wat het meest waardevol is. En hoe moeten we dat wat waardevol is definiëren? Er is, kan en mag niet één eenduidig antwoord op deze vraag zijn. Ieder van ons heeft een verantwoordelijkheid om zich hier een mening over te vormen. Maar met dat uitgangspunt in het achterhoofd hebben we –gevangen tussen potentiële rampen en een beloftevolle toekomst, en op zoek naar grondbeginselen die universeel of pluriverseel zijn– wel een criterium waaraan alles wat we willen behouden uit de bestaande doctrines, moet voldoen. We moeten als grondbeginselen behouden:

- alles wat ons helpt te begrijpen hoe we kunnen voorkomen dat conflicten ontaarden in geweld;
- alles wat ons helpt samen te werken binnen de grenzen van een beperkte voorraad aan hulpbronnen;

- en alles wat volmondig erkent dat er vanuit andere doctrines ook geloofwaardige antwoorden op deze vragen zijn, en dat we elkaar dus mogen uitdagen in een open dialoog.

Op grond van dit soort overwegingen kunnen we de kaders schetsen voor een set van universele overtuigingen waarmee we dagelijkse dilemma's te lijf kunnen gaan vanuit een wereldwijd perspectief. Maar de concrete toepassing van die universele basisovertuigingen moet een lokale invulling krijgen, die afhankelijk is van de omstandigheden ter plekke. Er zullen evenveel, soms wellicht conflicterende, varianten van het convivialisme zijn als er varianten zijn binnen het boeddhisme, de islam, het christendom, jodendom, liberalisme, socialisme, communisme etc., ook omdat het convivialisme deze stromingen op geen enkele manier ontkracht.

Overwegingen van algemene aard

De enige legitieme vorm van politiek is een politiek die zich laat inspireren door de principes van humaniteit, gemeenschapszin, individualiteit en conflicthantering.

- Het principe van gedeelde humaniteit: ondanks verschillen in huidskleur, nationaliteit, taal, cultuur, religie en welvaart, gender en seksuele geaardheid is er slechts een humaniteit, een mensheid, en die mensheid moet gerespecteerd worden in elk van de leden van die mensheid.
- Het principe van gedeelde gemeenschapszin: mensen zijn sociale wezens en hun grootste rijkdom wordt gevormd door sociale relaties.
- Het principe van individualiteit: met bovenstaande twee principes in het achterhoofd moet een legitieme politiek ons in staat stellen ons volledige individuele potentieel te ontwikkelen, zonder dat wij het ontwikkelingspotentieel van anderen schade berokkenen, waarbij een gebalanceerde vrijheid voor allen het uiteindelijke doel is.
- Het principe van conflicthantering: gegeven het feit dat ieder mens zijn eigen individualiteit tot uiting kan laten komen, is het onvermijdelijk dat mensen soms tegenover elkaar komen te staan. Maar dat is alleen gerechtvaardigd als dit het principe van gemeenschappelijkheid, dat rivaliteit beperkt tot een productieve en niet-destructieve kracht, niet in gevaar brengt. *Goede politiek* is dus politiek die mensen in staat stelt zich als individu te manifesteren door het bestaan van conflicten te accepteren en daar op goede wijze mee om te gaan.

Hoofdstuk 4: Morele, politieke, ecologische en economische overwegingen

Een aantal factoren van algemene aard moet hierbij in ogenschouw genomen worden. Dat zijn in ieder geval de volgende factoren.

Morele overwegingen

Ieder mens streeft bepaalde doelen na. Maar het nastreven van die doelen is slechts gerechtvaardigd

- als dat in overeenstemming is met de waardigheid van alle andere mensen, en
- als er voldoende materiële mogelijkheden reesteren voor anderen om ook hun aandeel in 'het goede leven' te verwerven, en

-als het anderen ook in de gelegenheid stelt om erkenning te krijgen door een betekenisvolle rol te spelen in het politieke leven en in het nemen van besluiten die bepalend zijn voor hun toekomst en voor de toekomst van hun directe gemeenschap.

Een individu moet zich verre houden van mateloosheid en overdaad en van de infantiele behoefte aan almachtige overmoed (wat de Grieken 'hubris' noemden). Met andere woorden: de principes van humaniteit en gemeenschapszin mogen niet in gevaar gebracht worden door te doen alsof sommige mensen behoren tot een hogere klasse van mensen en evenmin door zich eigendommen en machtsposities toe te eigenen of te monopoliseren op een manier die de levens van mensen in de samenleving in gevaar brengt. Dit betekent in concreto dat ieder van ons de plicht heeft om corruptie te bestrijden. In passieve zin betekent dit dat je alles (in termen van geld, macht of aanzien) moet weigeren wat tegen je geweten ingaat, in het dagelijks leven, in je werk, in wat voor activiteiten dan ook. Met andere woorden, je moet je niet laten weglokken van dat wat goed en intrinsiek wenselijk is. In actieve zin betekent het dat je corruptie, die je waarneemt bij anderen, tot elke prijs moet bestrijden.

Politieke overwegingen

De gedachte dat we in de nabije toekomst zullen leven onder één, alomvattende wereldregering is een holle fantasie. Er wordt op dit moment weliswaar gezocht naar nieuwe gestalten van politieke vormgeving –met name in Europa–en belangengroepen en ngo's bieden verschillende alternatieve werkwijzen voor het bedrijven van politiek, maar de dominante vorm van politieke organisatie zal nog heel lang gebaseerd zijn op een *pluraliteit* van staten, of deze nu nationaal, pluri-nationaal, pre-nationaal of post-nationaal zijn. Vanuit convivialistisch perspectief kunnen staten, regeringen en politieke instituties slechts legitiem zijn:

- als zij de vier principes van gedeelde humaniteit, gedeelde gemeenschapszin, individualiteit en conflicthantering respecteren, en zich inspannen om de morele, ecologische en economische consequenties die daaruit voortvloeien te implementeren;
- als deze principes niet alleen bekrachtigd worden door burgerrechten en politieke rechten, maar ook door economische, sociale, culturele en ecologische rechten. Deze principes moeten de geest van de Verklaring van Philadelphia (waarin in 1944 de doelen van de Internationale Arbeidsorganisatie verwoord zijn) uitademen. Daarin staat in Artikel II: "alle mensen hebben, ongeacht hun ras, geloof of sekse, het recht om zowel hun materiële welzijn als hun geestelijke ontwikkeling na te streven op basis van vrijheid en waardigheid, van economische zekerheid en gelijke kansen." Goede politiek is een politiek die gebaseerd is op waardigheid;
- als zij hun armste inwoners een *minimum inkomen* (in wat voor vorm dan ook) garanderen om te voorkomen dat zij tot extreme armoede vervallen. Legitieme staten moeten tegelijkertijd door het instellen van een *maximum inkomen*, waarmee ze een einde maken aan het vergaren van excessieve rijkdom door een kleine groep mensen, voorkomen dat de principes van gedeelde humaniteit en gedeelde gemeenschapszin van nul en generlei waarde zijn. Die maximum inkomensgrens mag redelijk hoog zijn, maar wel binnen de grenzen van algemeen aanvaard fatsoen (*common decency*);
- als zij een juiste balans bewaken tussen private, gedeelde, collectieve en publieke goederen en belangen;
- als zij de verspreiding van verbindende activiteiten –stroomopwaarts en stroomafwaarts van de staat en de markt– bevorderen waardoor er een wereldwijde *civil society* kan

- ontstaan, met ruimte voor zelfsturing, die zichtbaar wordt in verschillende vormen van burgerbetrokkenheid, naast of boven het niveau van staten of naties;
- als zij digitale netwerken, waarvan het internet het meest in het oog springende, maar niet het enige voorbeeld is, beschouwen als krachtig middel tot democratisering en tot het creëren van oplossingen die door de markt en de staat nog niet zijn bedacht. Legitieme staten beschouwen digitale netwerken als gedeeld bezit en koesteren die netwerken in een beleid waarin openheid, vrije toegang, onpartijdigheid en de bereidheid om te delen centraal staan;
  - als zij de oude traditie van de publieke dienstverlening weer nieuw leven inblazen. Traditionele samenlevingen hebben een cultuur waarin het delen en conserveren van gezamenlijk bezit centraal staat. Legitieme staten moeten bevorderen dat we op zoek gaan naar nieuwe vormen van gedeeld bezit voor de mensheid.

Ecologische overwegingen

Mensen kunnen zichzelf niet langer beschouwen als eigenaars van en heersers over de natuur. Ervanuitgaand dat wij niet tegenover de natuur staan, maar er deel van uitmaken, moet de mens leren zich opnieuw tot de natuur te verhouden –in elk geval als metafoor– in termen van geven en teruggeven. Teneinde in onze eigen tijd ecologische rechtvaardigheid te bewerkstelligen en in de toekomst een op basis van rentmeesterschap beheerd natuurlijk erfgoed aan volgende generaties over te dragen, moet de mens evenveel, of meer, aan de natuur teruggeven dan hij ervan genomen of ontvangen heeft.

- Met de huidige productietechnieken zou de hele planeet een welvaartsniveau kunnen bereiken dat ongeveer gelijk staat aan het welvaartsniveau dat de rijkste landen gemiddeld genomen omstreeks de jaren '70 hadden. Aangenomen dat we niet dezelfde mate van ecologische inspanningen kunnen verwachten van landen die de natuur eeuwenlang uitgebuit hebben als van landen die daar nog maar net mee beginnen, dat wil zeggen evenveel van de rijkste als van de armste landen, zijn nu de rijkste landen aan zet om dat wat zij aan de natuur onttrekken geleidelijk aan te reduceren tot het niveau van de jaren '70. Als zij hun huidige welvaartsniveau willen handhaven dan moet alle technische vooruitgang daarop gericht zijn, zodat de roofbouw op de natuur aanzienlijk afneemt.
- Veruit de belangrijkste prioriteit is de reductie van de CO₂-uitstoot en de zoektocht naar hernieuwbare energie als alternatief voor kernenergie en fossiele brandstoffen.
- Die relatie van geven en teruggeven, van wederzijdse afhankelijkheid, is ook van toepassing op dieren, die niet langer beschouwd moeten worden als productiemiddelen, en voor de Aarde in het algemeen.

Economische overwegingen

Het verband tussen financiële en materiële rijkdom enerzijds en geluk en welzijn anderzijds is nog nooit bewezen. De ecologie van onze planeet vraagt van ons dat we op zoek gaan naar alle mogelijke vormen van welvaart die niet gebaseerd zijn op groei. Dit betekent dat we ons een breed geschakeerde economie ten doel moeten stellen waarbij we steeds zoeken naar de balans tussen de vrije markt, de publieke sector en de (sociale en solidariteits-) economie, waarbij relaties en het uitwisselen van gedeelde belangen een centralere plaats innemen dan monetaire transacties. Dit alles afhankelijk van de vraag of de betreffende goederen en diensten voor individuele, collectieve of lokale behoeften geproduceerd worden.

Het is volkomen legitiem om de markt te bedienen en te streven naar winst, voor zover ze stroken met de principes van gedeelde humaniteit en gedeelde gemeenschapszin –die zichtbaar wordt in vakbonds- en (sociale) rechten– en voor zover ze in overeenstemming zijn met de hierboven vastgestelde ecologische overwegingen. De voornaamste opdracht is om het wegdrijven van de financiële economie in de richting van rente en speculatie, wat de voornaamste oorzaak is van de huidige kapitalistische excessen, te bestrijden. Dit impliceert dat we moeten voorkomen dat de echte economie losgekoppeld wordt van de financiële economie. Daartoe moeten bankactiviteiten, financiële en grondstoffenmarkten aan strikte regels gebonden worden, waarbij de omvang van banken beperkt dient te worden en belastingparadijzen moeten verdwijnen.

Dit zal ons in staat stellen om het volledige potentieel aan rijkdommen van de mensheid te ontwikkelen, een potentieel dat zo veel meer behelst dan alleen maar economische, materiële en monetaire rijkdom. Daarbij valt te denken aan het gevoel van voldaanheid na een met succes uitgevoerde taak. Of aan solidariteit en plezier. Aan creativiteit in zijn vele verschijningsvormen: in kunst, techniek, wetenschap, literatuur, en sport. Samenvattend: de rijkdom die inherent verbonden is met elke vorm van activiteit of creativiteit 'om niet', en met onze relaties met anderen.

Hoofdstuk 5: Waar moeten we beginnen?

Het opbouwen van een convivialistische samenleving, waar iedereen deel van uitmaakt die een acceptabel niveau van welvaart en welzijn voor iedereen garandeert en zich niet tot in der eeuwigheid richt op groei–de gevaarlijke weg om die welvaart en dat welzijn te bereiken–, in combinatie met de strijd tegen alle vormen van overdaad en exces die we in dat kader zullen moeten voeren, is al met al geen eenvoudige onderneming. Het is een opgave die veeleisend is en niet zonder gevaar. We moeten onszelf geen rad voor de ogen draaien: als we willen slagen, zullen we het moeten opnemen tegen een aantal formidabele tegenkrachten: financiële, fysieke, technische, wetenschappelijke, intellectuele, militaire en criminele krachten.

Wat kunnen we doen?

Oog in oog met deze, soms enorme, vaak onzichtbare of niet te lokaliseren krachten, zijn onze drie voornaamste wapens:

- *Verontwaardiging* ten opzichte van overdaad en corruptie, en het gevoel van *schaamte* dat we moeten oproepen bij een ieder die, direct of indirect, actief of passief, de principes van gedeelde humaniteit en gedeelde gemeenschapszin schendt.
- *Het gevoel dat we deel uitmaken van een wereldwijde gemeenschap*, het gevoel dat we slechts een van de miljoenen, tientallen miljoenen, ja, miljarden individuen zijn, mensen die alle landen, talen, culturen, religies en alle soorten sociale omstandigheden vertegenwoordigen en die allemaal vechten voor hetzelfde doel: een volledig menselijke wereld. Om dit te onderstrepen zouden de mensen die deel uitmaken van deze gemeenschap door middel van een gezamenlijk thema of symbool moeten uitdragen dat zij samen vechten tegen corruptie en een ongelimiteerd bestaan.
- Het enerzijds verder reiken dan 'rationele keuzes', en anderzijds: *emoties en hartstochten mobiliseren*. Zonder deze komt niets tot stand. En daar zitten goede en slechte emoties bij. Als vanuit emoties opgeroepen wordt tot moord en doodslag, worden daardoor

- totalitaire, sektarische en fundamentalistische sentimenten gevoed. Maar in positieve zin kunnen emoties een bijdrage leveren in de zoektocht naar het tot stand komen van democratische, geciviliseerde, convivialistische gemeenschappen over de gehele wereld.
- Gewapend met deze drie basisgereedschappen kunnen mensen, die zich vereenzelvigen met de principes van convivialisme, van doorslaggevende invloed zijn op de gevestigde politieke orde en met al hun creativiteit alternatieve vormen van samenleven, van produceren, spelen, liefhebben, denken en onderwijzen tot stand brengen – conviviale vormen, waarbinnen we rivaliseren zonder dat dat tot haat en vernietiging leidt, maar waarbinnen we op zoek gaan naar reterritorialisering en relokalisering en openstaan voor wereldwijde samenwerking. De contouren van zo'n samenleving worden al zichtbaar in allerlei gestalten, in het bijzonder in de verschillende facetten van de sociale- en solidariteitseconomie, in verschillende uitwerkingsvormen van participatieve democratie en als gevolg van allerlei ervaringen met wereldwijde sociale fora.
  - Internet, nieuwe technologieën en wetenschap kunnen bijdragen aan de totstandkoming van zo'n 'civil society' waarin burgers, het maatschappelijk middenveld, vrij en zelfstandig kunnen participeren. Daarbij moet het perspectief zowel lokaal als wereldwijd zijn, geworteld in tradities en geschiedenis, maar ook open voor verandering. Er moet een nieuw soort progressiviteit ontstaan, vrij van economisme en sciëntisme en van de neiging om alles wat 'meer' en 'nieuw' is automatisch als 'beter' te bestempelen.
  - Misschien is het aanbevelenswaardig om, teneinde de eenheid van het convivialisme te symboliseren en het een concrete vorm te geven en ook om verschillende gezichtspunten samen te brengen en convivialistische oplossingen voor de vele urgente problemen die zich aan ons opdringen met een zeker gezag en gesteund door media aandacht naar voren te brengen, een Wereld Assemblee op te richten. Daarin zouden vertegenwoordigers van allerlei organisatorische verbanden uit de *civil society*, vanuit de filosofie, vanuit de mens- en sociale wetenschappen, en vanuit de verschillende ethische, spirituele, en religieuze stromingen die zich verbonden weten met het convivialistisch gedachtegoed kunnen plaatsnemen.

Breuk en transitie

Er is een enorme omwenteling in de wereldwijde publieke opinie nodig om de huidige loop der geschiedenis, die ons waarschijnlijk –of in elk geval: vermoedelijk– naar chaos en ondergang leidt, op een ander spoor te brengen. De moeilijkste opgave waar we in dit kader voor staan is om te komen tot een coherente verzameling van politieke, economische en sociale maatregelen die aan zoveel mogelijk mensen de mogelijkheid biedt om de vruchten te plukken van een convivialistische *New Deal*, niet op de middellange of lange termijn, maar hier en nu. Daarvoor bestaat geen blauwdruk, want het is sterk afhankelijk van de specifieke historische, geografische, culturele en politieke context van elk land of elke regio, en van elke supraregionale of supranationale groepering. Met dat laatste in het achterhoofd zal iedere praktisch georiënteerde convivialistische politiek met het volgende rekening moeten houden:

- De absolute imperatief van het rechtsbeginsel en van de sociale gemeenschap. Dit impliceert het wegwerken van de duizelingwekkende ongelijkheid tussen rijken en de rest van de bevolking, zoals die sinds de jaren '70 gegroeid is. Het impliceert dat we zowel een minimum als een maximum inkomensgrens vaststellen, in een tempo dat afgestemd is op de lokale omstandigheden.
- De noodzaak om regionale en lokale verbanden nieuw leven in te blazen, dus die zaken te re-territorialiseren en re-lokaliseren die door de globalisering afgesneden zijn van hun natuurlijke context. Convivialisme is ongetwijfeld alleen mogelijk als we open staan voor

- anderen, maar het is evengoed alleen mogelijk binnen gelijkgestemde groepen mensen, die robuust genoeg zijn om anderen te inspireren tot vertrouwen en naastenliefde.
- De absolute noodzaak om onze natuurlijke hulpbronnen en het milieu te beschermen. Dit moet niet beschouwd worden als een extra klus of last maar juist als een geweldige kans om nieuwe levenswijzen uit te vinden, om nieuwe bronnen van creativiteit aan te boren en om bepaalde gebieden weer tot leven te brengen.
  - De dwingende opdracht om werkloosheid uit te bannen en iedereen te verzekeren van een respectabele rol en functie die bijdraagt aan het bereiken van maatschappelijk zinvolle doelen. Op dit vlak is een belangrijke rol weggelegd voor het ontwikkelen van politieke werkwijzen die re-territorialisatie bevorderen en een antwoord geven op de milieuproblematiek. Dit beleid om banen anders te verdelen zal alleen tot stand komen of voldoende gevolgen hebben indien het gecombineerd wordt met reductie van de arbeidsduur en met een enorme stimulans voor het verspreiden van een economie waarin op sociaal gebied en op basis van solidariteit samengewerkt wordt.

In Europa doet zich, nog meer dan in elders in de wereld, een extra zwak punt voor. In Europa is de economische en monetaire integratie ondoordacht doorgevoerd zonder gelijktijdige integratie op politiek en sociaal vlak. Door dit gebrek aan synchroniciteit lijdt een aantal landen in de Europese constellatie nu onder een onacceptabele machteloosheid en toenemende armoede. Wat voor oplossingsrichting we ook kiezen, er moet –hoe dan ook– overeenstemming komen tussen de monetaire, politieke en sociale soevereiniteit.

Wanneer het convivialisme vertaald wordt in praktische maatregelen moet het concrete antwoorden gaan geven op de dringende vraag hoe we de levens van mensen in achterstandssituaties kunnen verbeteren, en op de vraag hoe we een alternatief kunnen ontwikkelen voor onze huidige manier van leven, die zoveel gevaren met zich meebrengt. Het convivialisme moet een alternatief bieden dat niet langer gelooft in –of ons laat geloven in–de stelling dat oneindige economische groei nog steeds het antwoord vormt op al onze zorgen en ellende.

Convivialistisch Manifest

Een ander soort wereld is niet alleen een mogelijkheid; het is een cruciale en urgente noodzaak.

Maar waar moeten we beginnen in ons denken over de vormgeving van die andere wereld en over de vraag hoe die tot stand kan komen?

Het Convivialistisch Manifest zet de schijnwerpers op de overeenkomsten tussen de vele, nu al zichtbare, initiatieven om die wereld gestalte te geven en wil de kaders schetsen voor een gemeenschappelijke politieke filosofie als fundament voor dat soort initiatieven.

Claude Alphandér	François Fourquet	Camille Laurens
Geneviève Ancel	Philippe Frémeaux	Jacques Lecomte
Ana Maria Araujo (Uruguay)	Jean Gadrey	Didier Livio
Claudine At tias-Donfut	Vincent de Gaulejac	Gus Massiah
Geneviève Azam	François Gauthier (Switzerland)	Dominique Méda
Akram Belkaïd (Algeria)	Sylvie Gendreau (Canada)	Margie Mendell (Canada)
Yann-Moulier-Boutang	Susan George (USA)	Pierre-Olivier Monteil
Fabienne Brugère	Christiane Girard (Brazil)	Jacqueline Morand
Alain Caillé	François Gollain (UK)	Edgar Morin
Barbara Cassin	Roland Gori	Chantai Mouffe (UK)
Philippe Chanial	Jean-Claude Guillebaud	Osamu Nishitani (Japan)
Flervé Chaygneaud-Dupuy	Paulo Flenrique Martins (Brazil)	Alfredo Pena-Vega
Eve Chiappello	Dick Floward (USA)	Bernard Perret
Denis Clerc	Marc Flumbert	Elena Pulcini (Italy)
Ana M. Correa (Argentina)	Éva Illouz (Israël)	liana Silber (Israel)
Thomas Coutrot	Ahmet Insel (Turkey)	Roger Sue
Jean-Pierre Dupuy	Geneviève Jacques	Elvia Taracena (Mexico)
François Flahault	Florence Jany-Catrice	Frédéric Vandenberghe (Brazil)
Francesco Fistetti (Italy)	Flervé Kempf	Patrick Viveret
Anne-Marie Fixot	Elena Lasida	Zhe Ji (China)
Jean-Baptiste de Foucauld	Serge Latouche	
Christophe Fourel	Jean-Louis LaviLie	

Dit boekje is het –zeer voorlopige– product van een aantal gesprekken die gevoerd zijn door een groep van rond de 40 Franstalige schrijvers, van verschillende theoretische en praktische achtergronden, die zich ten doel hebben gesteld om de kaders te schetsen van een haalbare alternatieve wereld.

Op basis van een eerste schetsontwerp door Alain Caillé, bij wie zich twintig anderen aansloten, zijn tal van amendementen geschreven, waarna we uiteindelijk brede overeenstemming kregen over de nu voorliggende tekst. Zoals te verwachten, is geen van de ondertekenaars het 100% met alles eens, maar allen onderkennen de waarde van deze poging om vast te leggen wat de essentiële kenmerken zijn van ‘de grootst gemene deler’ van al die verschillende gedachtenstromen.

Wij zijn van mening dat de grootste verdienste van het Convivialistisch Manifest gelegen is in het vermogen van deze schrijvers, die op andere vlakken regelmatig met elkaar van mening verschillen, om zich te richten op wat hen verbindt in plaats van op wat hen scheidt, en om aan te duiden langs welke wegen deze consensus verder kan worden uitgewerkt en verankerd.

Te oordelen naar de vele positieve reacties die we hebben ontvangen en de vele aanbiedingen om de tekst te vertalen (zelfs voordat de eerste versie was gepubliceerd) durven we te constateren dat dit Manifest in een reële behoefte voorziet, de behoefte om met een groeiende groep mensen voldoende gewicht in de schaal te leggen om zo een effectief tegenwicht te vormen tegen de ontwrichtende krachten die de aarde bedreigen.

De ideeën die dit Manifest verwoordt zijn niemands eigendom. Welk effect deze ideeën zullen hebben, wordt bepaald door de lezers: zij kunnen er voor kiezen om met deze ideeën aan de slag te gaan of om ze te bestrijden.

Wij nodigen lezers, die de kernboodschap van het Manifest willen ondersteunen en hen die op de hoogte willen blijven van verdere ontwikkelingen, uit om onze website te bezoeken:

<http://lesconvivialistes.fr/>.